

Tanítójelöltek értékválasztásainak vizsgálata a kaposvári főiskolán

A TÉMAVÁLASZTÁS SZEMÉLYES INDÍTÉKAI

A Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Karán 1998 óta veszek részt a tanítójelöltek gyakorlati képzésében, mint napközis szakvezető. A hospitáló hallgatók mellett a kéthetes tanítási gyakorlatot folytató harmad- és negyedéves hallgatók is tanulmányozzák csoportunk hagyományait, szokásait, napi életrendjét, valamint maguk is részt vesznek az itt folyó munkában egy-egy szabadidő-foglalkozás és tanóra levezetése erejéig.

Az elmúlt időszakban többször tapasztaltam a kéthetes tanítási gyakorlaton lévő negyedéves hallgatóknál, hogy amikor lehetőséget kapnak saját értékes ötleteik, javaslaik előadására – pl. a saját maguk által tartandó szabadidős foglalkozás témájának megválasztásakor – kevésbé élnek az alkalommal, hogy saját elképzeléseiket hozzák szóba. Úgy vélem, szerencsésebb az az eset, amikor a hallgatók is aktívan közreműködnek annak meghatározásában, hogy mi az a szabadidős téma vagy tevékenység, ami által az adott foglalkozáson meg tudják csillantani személyiségük értékeit, amivel a gyermekek számára olyan élményt szerezhetnek, amely motiválja őket a feladatokban való részvételre, illetve felkelti érdeklődésüket az adott téma irányában. Természetesen én is minden alkalommal ajánlok egy csokrot a lehetőségekből, de úgy gondolom, hogy mivel mindannyian értékesek, ügyesek valamiben, és önmagukat, érdeklődésüket, képességeiket nálam sokkal jobban ismerik, célravezetőbb lenne, ha nagyobb aktivitást mutatnának témaválasztáskor, hiszen ezzel saját dolgukat könnyítenék meg. Elgondolásomat az eddigiekben igazolták azoknak a hallgatóknak az eredményei, akiknek sikerült saját személyiségük értékeit kiaknázva választani szabadidős témát, tevékenységet. A megtartott foglalkozások egyaránt pozitív eredménnyel szolgáltak a hallgatók és a gyerekek számára. A főiskolások közül néhányan meg is lepődtek, hogy a gyerekekkel együtt ők maguk is milyen jól érezték magukat a foglalkozáson. Önbizalmuk erősödött, határozottabbá váltak és a gyerekek tanórán is szívesebben dolgoztak velük. A hallgatók által az elemzésen elmondottakból kitűnt, hogy pályamotivációjukat is erősítette ez a pozitív tapasztalat, amelyből minél többre volna szükség pályaszocializációjuk kiteljesedéséhez.

A hallgatókkal való munkám során a következő kérdések merültek fel bennem a tanítójelöltekkel kapcsolatban:

- Milyen érdeklődési körrel, értékorientációval rendelkeznek?
- Van-e megfelelő „adatbázisuk”, amiből ötleteket meríthetnek a foglalkozásokra való felkészüléshez?
- Kialakult-e bennük a permanens művelődés igénye és képessége?
- Azon a pályán vannak-e, amely a számukra fontos értékek megteremtését segíti elő?

Az említett konkrét tapasztalatok és az ezek kapcsán felvetődött kérdések készítették arra, hogy a diploma előtt álló tanítójelöltek értékválasztásai képezzék vizsgálódásom tárgyát.

HIPOTÉZISEIM

Mivel személyes tapasztalataim a hallgatók egy részénél nem voltak pozitívak, egyedi esetekből viszont nem szívesen általánosítanék, ezért hipotézisem felállításakor kiindulási alapként személyes tapasztalataim mellett a képezési követelményekben meghatározott képzési cél volt számomra az irányadó. (HUNYADY GYÖRGYNÉ, 1993)

Hipotéziseim a következők:

1. A képezési követelményben meghatározott képzési célt alapul véve feltételezem, hogy a végzős hallgatókra jellemző a permanens művelődés igénye és képessége, azaz rendelkeznek egy olyan „adatbázissal” valamint értékorientációval, amely lehetővé teszi tanítványaik felé az egész életen át tartó tanulás elvének hiteles közvetítését.
2. Értékválasztásaik lehetővé teszik, hogy pozitív mintává válhassanak jövőbeni tanítványaik számára.
3. A hallgatók által választott pálya és a megismert pálya közt nincs olyan kibékíthetetlen ellentmondás, ami meggátolná őket abban, hogy a pedagógus pályán helyezkedjenek el.

Lappints szerint (LAPPINTS Á., 1998, 133. p.) az értékmegvalósítás útjának kiinduló állomása az értékrendszer, melyhez szorosan kapcsolódik a célrendszer, amely meghatározza az alapvető nevelési feladatokat és módszereket.

Az értékekre alapozott nevelési tevékenység gyakorlati megvalósulását hátráltatja, hogy az értékekre alapozott nevelés szükségességét elismerő, fontosságát hangsúlyozó vélemények ellenére nincs a megvalósításra vonatkozó részletes körülhatárolt koncepció. Ennek oka jórészt a kedvezőtlen társadalmi körülményekben keresendő. Már a 70-es évek végén megjelentek azok a kifejezések: értékválság, értékvákuum, amely a 80-as évektől napjainkig egyre gyakrabban hallható, s hatásuk egyre erősebben érzékelhető.

A PEDAGÓGUS SZEREPE AZ ÉRTÉKORIENTÁCIÓ KIALAKULÁSÁBAN AZ ÉRTÉKSZOCIALIZÁCIÓ FOLYAMÁN

Mivel a gyerekeknek az értékekről a társadalomban szerzett tapasztalatai általában meglehetősen ambivalensek, ezért lényeges, hogy sok pozitív értéktapasztalat megszerzésére nyíljon lehetőségük – abban a közegben, ahol napjaik jelentős részét töltik – mindennapi iskolai tevékenységük során.

„A gyerek, majd a kamasz értékorientációja a társas beilleszkedés folyamatában, az ön- és mások értékelésének kölcsönhatásában alakul. Ebben a folyamatban rendkívül fontos szerepe van a felnőtt és a kortársi referenciacsoportok értékközvetítésének, példájának.” (RÓKUSFALVY P., 2001, 82. p.)

Az alsó tagozatos gyerekek számára – életkori sajátosságaikból adódóan – ilyen referenciaszemély a tanító illetve az osztály munkájában résztvevő főiskolai hallgató, aki saját értékvalasztásaival, értékorientációjával természetszerűleg hat a rábízott tanulókra.

A nevelés ebből a szempontból értékeket átadó illetve felismerő folyamatnak tekinthető. Ez a hatás természetesen a hallgató és szakvezető viszonylatában is érvényesül, bár intenzitása

– az életkori sajátosságok miatt – eltérő. A szakvezetőnek szilárd értékrendre alapozva, tudatos értékválasztással kell működtetnie azt a hatásrendszert, amellyel a gyerekek, és a hallgatók értékorientációját egyaránt pozitív irányba befolyásolja. Ahhoz, hogy a pedagógus (szakvezető illetve pedagógus jelölt egyaránt) értékközvetítő szerepét be tudja tölteni DELI ISTVÁN (1998) a következő feltételek meglétét tartja elengedhetetlennek:

- az értékek világában legyen járatosabb, mint tanítványai
- jól ismerje tanítványainak a szükségletbázisát, amire bizonyos értékek ráépíthetők és motiválják a tanulók aktivitását
- a nevelő akarja betölteni értékközvetítő funkcióját, de ne abszolút megfellebbezhetően értékközvetítőként, hanem inkább tanítványai értéktudatának fejlesztőjeként.

LAPPINTS ÁRPÁD (1998, 91–92. p.) a következőkre hívja fel a figyelmet:

„A gyereket nem lehet általában, és nem lehet direkt módon »az értékekre« szocializálni (»mondj igazat«; »légy közösségi lény«).”

Úgy gondolja, hogy az értékszocializációs folyamatnak egyik döntő hitelforrása a személyesség. „... a megnyilatkozó tanár kongruenciája, önmagával való azonossága az, ami nevel, ami szocializál. Csak a személyesség szólítja meg a másik ember személyiségét...”

A pedagógus külső megjelenése, belső tulajdonságai, cselekedetei, magatartása, viszonyulása az egyes emberekhez (gyerekekhez, hallgatókhoz), helyzetekhez, konfliktus kezelési módjai, azaz személyiségének minden megnyilvánulása tudatosan vagy tudattalanul hat tanítványai értékorientációjának, értékszocializációjának alakulására. Hiteles csak akkor lehet, ha az előbb említett megnyilvánulásai összhangban vannak szóbeli megnyilatkozásaival, kommunikációjával, metakommunikációjával.

Kamasz és ifjúkorú tanítványok (pl.: főiskolai hallgatók) esetén az értékszocializációs folyamatban a pedagógus szerepe kettős:

- képviseli saját szubjektív hitét, világnézetét
- objektíven mutatja be a sajátjától eltérő álláspontokat.

A pedagógus ebben az esetben a lehetséges álláspontok objektív bemutatásával lehetővé teszi, hogy tanítványai maguk válasszanak, azaz nem feltétlenül arra az értékre szocializál, amelyet ő képvisel. (LAPPINTS Á., 1998)

„Az értékszocializációban a magatartás és viszonyulás formai elemei azok, amelyek nagy valószínűséggel hatékonyak lesznek... És a tartalmi elemek lesznek azok, ... melyek viszonylag nagy változékonyságnak vannak alávetve.” (LAPPINTS Á., 1998, 97. p.)

Az átadott ismeretek egy része bizonyos idő elteltével feledésbe merül, illetve megújításra szorul, ami sokkal inkább megőrződik – akár évtizedek múlva is felemlítődik, befolyásol – a viszonyulás, az ismeretátadás módja. A szakvezető által adott minta a leendő tanítók szakmai szocializációját nagy mértékben befolyásolhatja (akár pozitív, akár negatív irányban).

A HALLGATÓK PÁLYAVÁLASZTÁSI MOTÍVUMAI

MEGNEVEZÉSE	JELLEGE	RANGSOR ÁTLAGA (RANGHELY)	VÁLASZTÓINAK		GYAKORISÁG ALAPJÁN ELF. HELYE
			SZÁMA (FŐ)	ARÁNYA (%)	
szeretem a gyerekeket	altruisztikus	1,9 (1.)	26	96	1.
több mint foglalkozás, hivatás	altruisztikus	2,4 (2.)	19	70	3.
másokat segíthetek	altruisztikus	3,0 (3.)	21	78	2.
szeretem a közösséget	altruisztikus	3,3 (4.)	15	56	4.
tanárain pozitív példaképek	mintakövetés	3,8 (5.)	8	30	6.
kell egy diploma	érdekl., kényszer	5,3 (6.)	12	44	5
osztálytársaimat is tanítottam	altruisztikus	5,6 (7.)	5	19	8.
jó a nyári szabadság	érdekl., kényszer	5,9 (8.)	8	30	6.
nálunk családi hagyomány	mintakövetés	6,2 (9.)	6	22	7.
jó ugródeszka	érdekl., kényszer	6,4 (10.)	5	19	8.
barátaim is ezt választották	mintakövetés	7,2 (11.)	5	19	8.
nem volt más választásom	érdekl., kényszer	9,0 (12.)	3	11	9.
tanárain rábeszéltek	érdekl., kényszer	9,7 (13.)	3	11	9.
egyéb	egyedi motívumok	-	3	11	9.

ÉRTELMI SÉGI FOGLALKOZÁSOK TÁRSADALMI MEGBECSÜLTSGÉNEK MEGÍTÉLÉSE
A LEENDŐ TANÍTÓK ÁLTAL, VALAMINT A SAJÁT ÉRTÉKRENDJÜK SZERINTI
HIERARCHIA RANGSORÁTLAGOKBAN

FOGLALKOZÁS	RANGSORÁTLAGOK (RANGHELYEK)	
	TÁRSADALMI ELISMERT- SÉG MEGÍTÉLÉSE	HALLGATÓK SAJÁT VÉLEMÉNYE
orvos	2,5 (1.)	2,6 (1.)
közgazdász	3,7 (2.)	6,3 (8.)
gépészmérnök	4,9 (3.)	7,6 (10.)
főiskolai oktató	6,4 (4.)	5,5 (3.)
gyógyszerész	6,4 (5.)	6,2 (7.)
újságíró	6,7 (6.)	9,7 (11.)
lelkész	7,0 (7.)	6,0 (6.)
jogász	7,8 (8.)	5,8 (4.)
középiskolai tanár	7,9 (9.)	6,0 (5.)
általános iskolai tanító	9,3 (10.)	5,0 (2.)
óvodapedagógus	10,3 (11.)	7,2 (9.)
könyvtáros	11,2 (12.)	9,8 (12.)

A HALLGATÓK ÚJSÁGOLVASÁSI SZOKÁSAI A RENDSZERESSÉGET ILLETŐEN

PERIODIKÁK	OLVASÁS GYAKORISÁGA A HALLGATÓK KÖRÉBEN (FŐ)			
	RENDSZERESEN	RITKÁBBAN	ALKALMANKÉNT	SOHA
Napilap	4	14	8	1
Hetilap	11	3	8	5
Folyóirat	6	5	9	7

A HALLGATÓK SZABADIDŐBEN VÉGZETT TEVÉKENYSÉGEI

TEVÉKENYSÉG	TEVÉKENYSÉG GYAKORISÁGA (%)		
	GYAKRAN	RITKÁN	SOHA
sporttevékenység	26	70	4
szórakozás, bulizás	33	48	19
színházlátogatás	30	59	11
komolyzenei hangverseny	30	52	18
könnyűzenei rendezvény	37	56	7
mozilátogatás	30	48	22
sportrendezvény	11	44	44
egyéb	48	15	–

A HALLGATÓK VÉLEMÉNYE AZ ISKOLA FUNKCIÓIRÓL

RANGHELY	AZ ISKOLA FUNKCIÓI	RANGSORÁTLAG
1.	Személyiség harmonikus fejlesztése	2,3
2.	Tudás, intellektuális képességek fejlesztése	2,4
3.	Kulturális örökség megőrzése, átadása	2,5
4.	Biztonság nyújtása (családi hiányosságok pótlása)	4,7
5.	Társadalmi normák elsajátítása	4,9
6.	Társadalmi mobilitás, esélyegyenlőség biztosítása	5,6
7.	Biztos munkahely a pedagógus számára	6,7
8.	Tanár önmegvalósítása	6,9
9.	Munkaerőképzés	7,7

AZ ALSÓ TAGOZATOSOK NEVELÉSÉBEN SZEREPET JÁTSZÓ EMBERI ÉRTÉKEK FONTOSSÁGA A HALLGATÓK SZERINT

RANGHELY	AZ ISKOLA FUNKCIÓI	RANGSORÁTLAG
1.	becsületesség	4,63
2.	őszinteség	4,59
3.	együttműködés	4,55
4.	segítőkézség	4,52
5.	önállóság	4,44
6.	empátia	4,30
7.	alkalmazkodóképesség	4,26
8.	tolerancia	4,22
9.	műveltség	4,19
10.	igyekezet	4,15
11.	fegyelmettség	4,11
11.	erkölcsösség	4,11
12.	intelligencia	4,00
12.	kreativitás	4,00
12.	optimizmus	4,00
13.	önismeret	3,88
14.	problémaérzékenység	3,85
15.	önmegvalósítás	3,77
16.	vállalkozószellem	3,63
17.	tehetség	3,52

*AZ ALSÓ TAGOZATOSOK NEVELÉSÉBEN SZEREPET JÁTSZÓ
LEGFONTOSABB TÍZ EMBERI ÉRTÉK A HALLGATÓK VÁLASZTÁSA SZERINT*

RANGHELY	MEGNEVEZÉS	RANGSORÁTLAG	VÁLASZTÓK ARÁNYA (%)
1.	őszinteség	4,26	85
2.	segítőkézség	4,30	71
3.	erkölcsösség	4,45	41
4.	együttműködés	4,52	70
5.	empátia	4,81	59
6.	becsületesség	4,83	67
7.	alkalmazkodóképesség	4,84	48
8.	önismeret	5,21	52
9.	tolerancia	5,67	44
10.	intelligencia	5,77	48

*A LEENDŐ TANÍTÓK VÉLEMÉNYE SZERINT
A JÓ PEDAGÓGUS TULAJDONSÁGAI FONTOSSÁGI SORRENDENBEN, ÁTLAGOK ALAPJÁN*

RANGHELY	AZ ISKOLA FUNKCIÓI	RANGSORÁTLAG
1.	határozottság	4,81
2.	gyermekszeretet	4,78
3.	tűrőképesség	4,63
4.	önismeret	4,52
5.	együttműködési készség	4,41
6.	kiemelkedő szaktudás	4,33
6.	jó fellépés	4,33
7.	szilárd értékrend	4,19
8.	tekintély	4,07
9.	humorérzék	3,96
10.	saját pedagógiai koncepció	3,78
11.	közmegebecsülés	3,44
12.	érdekérvényesítési készség	2,89
13.	megfelelő összeköttetések	2,41
14.	menedzseri képességek	2,19

*A JÓ SZAKVEZETŐ LEGFONTOSABB JELLEMZŐI, A LEGTÖBB HALLGATÓ ÁLTAL
MEGNEVEZETT TULAJDONSÁGOK RANGPONTÁTLAGAI ALAPJÁN*

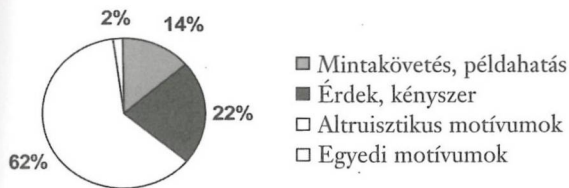
RANGHELY	MEGNEVEZÉS	RANGSORÁTLAG	VÁLASZTÓK SZÁMA (FŐ)
1.	segítőkézség	2,75	16
2.	következetesség	3,30	10
3.	empátia	3,69	13
4.	türelem	4,00	10
5.	együttműködési készség	4,14	21
6.	tolerancia	4,38	8
7.	őszinteség	4,44	9
8.	műveltség, szaktudás	4,48	23
9.	gyermekszeretet	4,57	14
10.	határozottság	6,59	17

ranghely	partnerek	fontossági átlagok
1.	gyermekek	4,7
2.	saját maga	4,4
3.	szülők	3,9
4.	szakvezetők	3,8
5.	főiskolai oktatók	3,3
6.	iskolavezetés	3,2
7.	társadalom	3,1
8.	hallgatótársak	2,7
9.	fenntartó	2,5

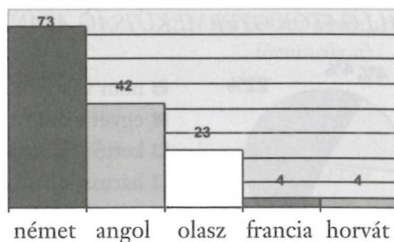
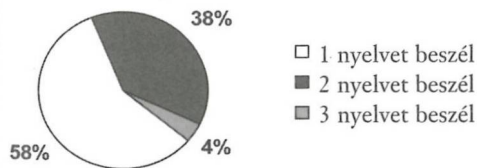
A HALLGATÓK KONFLIKTUSMEGKÖZELÍTÉSÉNEK MÓDJAI

ÖSSZEHASONLÍTÁSI SZEMPONTOK	A KONFLIKTUSMEGKÖZELÍTÉS MÓDJAI		
	TEKINTÉLY- HANGSÚLYOS MEGKÖZELÍTÉS	GYERMEK- HANGSÚLYOS MEGKÖZELÍTÉS	A FELEK INTERAKCI- ÓJÁT HANGSÚLYOZÓ MEGKÖZELÍTÉS
A konfliktus megítélése	1 fő	14 fő	12 fő
A konfliktuspartnerek kapcsolata	-	4 fő	23 fő
A konfliktuskezelés módja	2 fő	8 fő	17 fő
Központi értékek	4 fő	12 fő	11 fő
Alapelv – célkitűzés	-	4 fő	23 fő

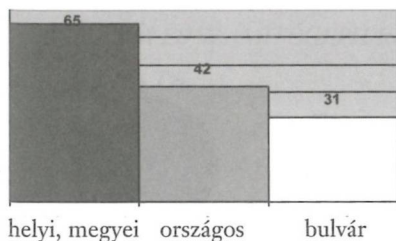
A HALLGATÓK PÁLYAVÁLASZTÁSI MOTÍVUMAI

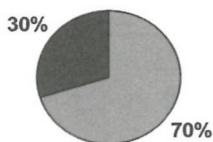
A HALLGATÓK ÁLTAL BESZÉLT NYELVEK SZÁMA ÉS FAJTÁI

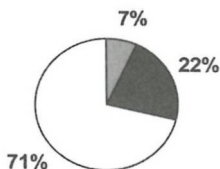
A HALLGATÓK ÁLTAL OLVASOTT NAPILAPOK FAJTÁI (%)

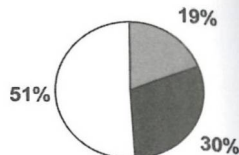
A HALLGATÓK ÁLTAL KÜLÖNBÖZŐ GYAKORISÁGGAL OLVASOTT KÖNYVEK

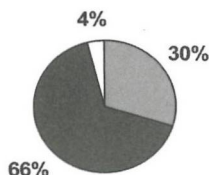
szépirodalom

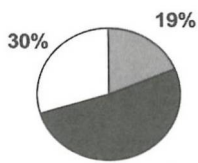
sci-fi

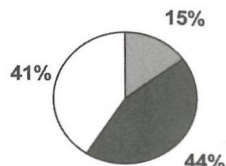
krimi

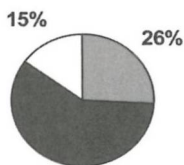
kalandregény

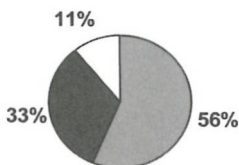
szerelmesregény

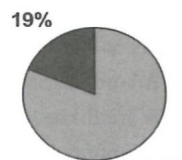
útikönyv

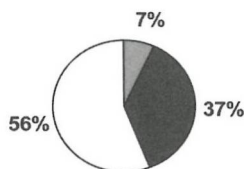
ismeretterjesztő

szakirodalom

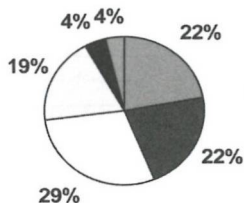
gyermekirodalom

idegen nyelvű

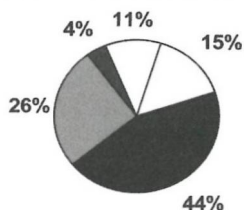
■ gyakran
■ ritkán
□ soha

A HALLGATÓK GYERMEKÚJSÁG AJÁNLÁSÁNAK MEGOSZTLÁSA

■ nem válaszolt
■ egyet ajánlott
□ kettőt ajánlott
□ hármát ajánlott
■ négyet ajánlott
■ ötöt ajánlott

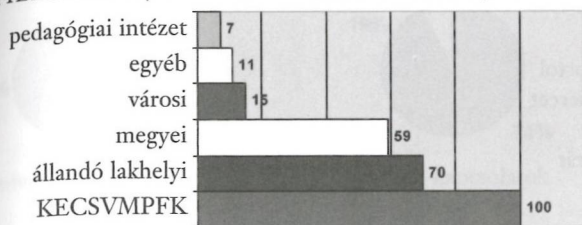
A HALLGATÓK KÖNYVAJÁNLÁSAI AZ ALSÓ TAGOZATOS GYERMEKEK KÜLÖNBÖZŐ KOROSZTÁLYAI SZÁMÁRA

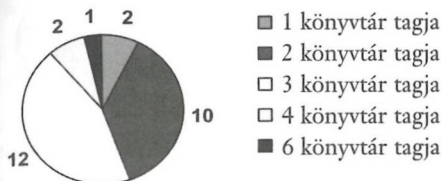
■ nem válaszolt
■ 1 korosztálynak ajánlott
□ 2 korosztálynak ajánlott
□ 3 korosztálynak ajánlott
■ 4 korosztálynak ajánlott

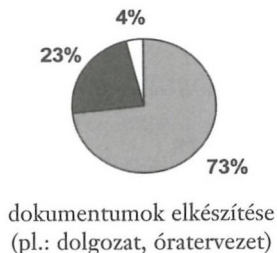
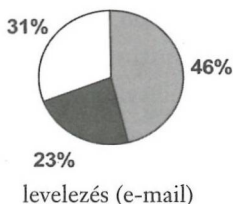
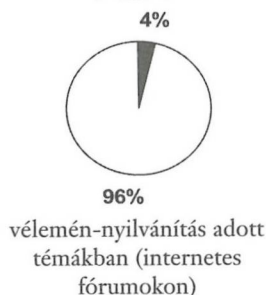
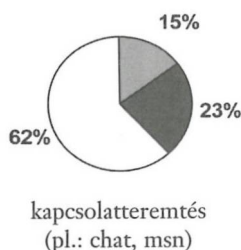
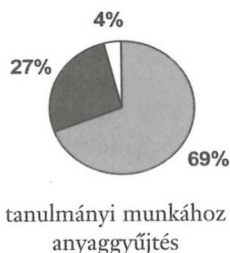
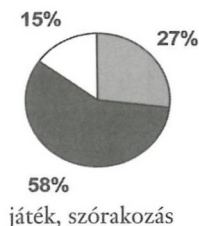
A HALLGATÓK KÖNYVTÁRI TAGSÁGA A TELJES LÉTSZÁM %-ÁBAN

A HALLGATÓK ÁLTAL LÁTOGATOTT KÖNYVTÁRAK SZÁMA (FŐ)

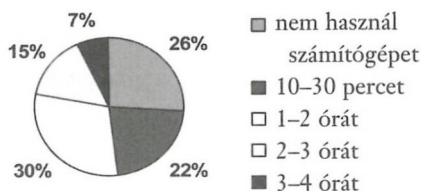
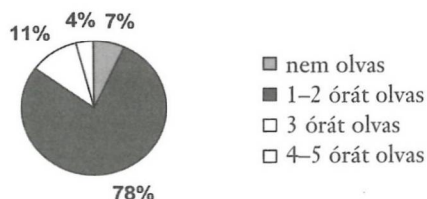

A HALLGATÓK SZÁMÍTÓGÉPHASZNÁLATÁNAK CÉLJAI

- gyakran
- ritkán
- soha

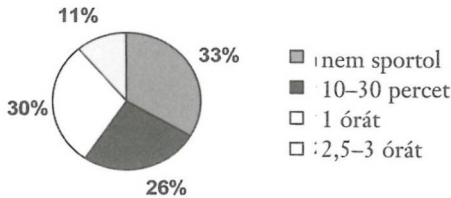
OLVASÁSRA ÉS SZÁMÍTÓGÉPHASZNÁLATRA FORDÍTOTT IDŐ EGY ÁTLAGOS NAPON

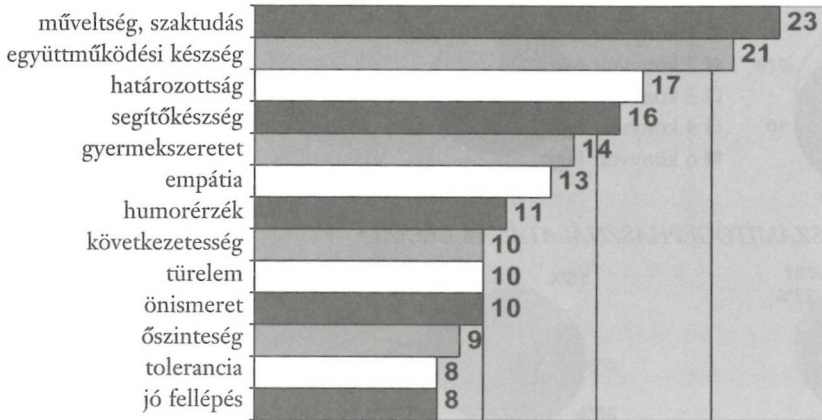
- nem olvas
- 1-2 órát olvas
- 3 órát olvas
- 4-5 órát olvas

- nem használ számítógépet
- 10-30 percet
- 1-2 órát
- 2-3 órát
- 3-4 órát

A HALLGATÓK ÁLTAL SPORTOLÁSRA FORDÍTOTT IDŐ EGY ÁTLAGOS NAPON

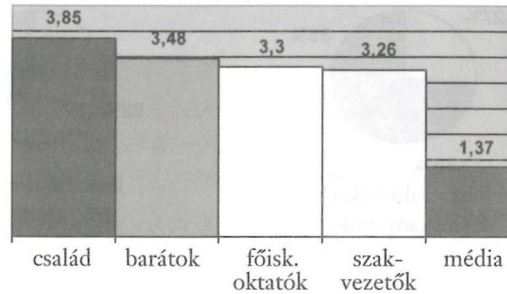
A LEGTÖBB HALLGATÓ ÁLTAL MEGNEVEZETT JÓ SZAKVEZETŐI TULADONSÁGOK

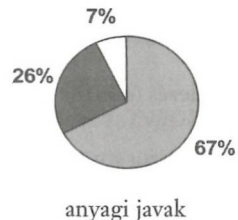
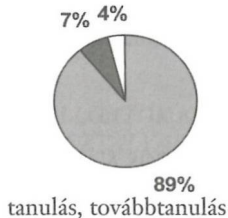
A HALLGATÓK KONFLIKTUSMEGKÖZELÍTÉSE

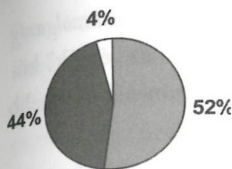
A HALLGATÓK ÉRTÉKRENDJÉRE HATÓ TÉNYEZŐK FŐISKOLAI ÉVEIK SORÁN (FONTOSSÁGI ÁTLAG)

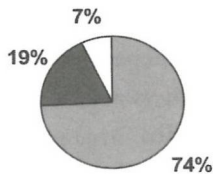
A HALLGATÓK CÉLKITŰZÉSEI AZ ÉLET KÜLÖNBÖZŐ TERÜLETEIN

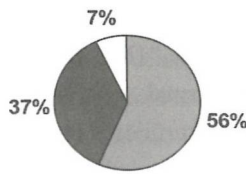
■ van célja
 ■ nincs célja
 □ nem válaszolt

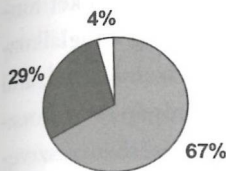
kedvtelés, szabadidő

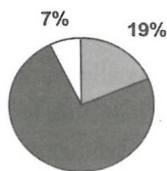
emberi kapcsolatok

lelki, jellembeli fejlődés

szellemi, művészi, tudományos teljesítmény

közéleti, társadalmi, politikai cselekvés

■ van célja
 ■ nincs célja
 □ nem válaszolt

VÁLASZ A HIPOTÉZISEKRE

1.

A vizsgálat adatai alapján nem adható minden hallgatóra érvényes, kizárólagos igen vagy nem felelet első feltevésekre. A helyzet árnyaltabb megfogalmazást igényel. A végzős hallgatókra eltérő mértékben jellemző a permanens művelődés igénye és képessége. Véleményem szerint kevesebben vannak, akikről elmondható, hogy a neveltség olyan szintjére jutottak, ahol már megszűnik a nevelés szerepe, mivel azt fölváltotta az önnevelés igénye és képessége. A tanítójelöltek többsége valamilyen szinten természetesen rendelkezik a permanens művelődés igényével és képességével, de ennek mértéke igen széles határok között mozog. Nagyon különböző az is, hogy milyen „adatbázissal” rendelkeznek. Vannak „teli tarisznyával” útnak indulók és sajnos olyanok is, akiknek még bőven akad hely a „tarisznyájukban”. Az utóbbi tanítójelölteknek sok segítséget nyújthatna a pályakezdés időszakában egy mentor jelenléte, támogatása. Természetesen a többiek számára is megkönnyítené a pályakezdést, ha ilyen jellegű segítséget kaphatnának.

Az egész életen át tartó tanulás elvét hitelesen közvetíteni az a pedagógus tudja, aki nemcsak verbális úton, hirdeti azt tanítványai számára, hanem magatartása, cselekedetei, hozzáállása is a permanens művelődés igényét, szellemét tükrözi. A hallgatók szabadidős elfoglaltságai, újságolvasási szokásai arra utalnak, hogy a szórakozás, kikapcsolódás könnyedebb formáit részesítik előnyben. Az általuk olvasott újságok többsége inkább a szórakozást, mintsem a művelődést szolgálják. Napilapokat rendkívül kevesen olvasnak rendszeresen, a televízió hírműsorait is csekély számú főiskolás kíséri figyelemmel minden nap. Az olvasott újságok többsége szórakoztató funkciót lát el, kisebb számban található köztük művelődésre, ismeretszerzésre alkalmasak. Néhányan hobbijukhoz illetve a vallásgyakorláshoz kapcsolódó újságot is olvasnak. A leendő tanítók – választásaik alapján – a társadalmi, gazdasági élet történései iránt minimális érdeklődést mutatnak, márpedig a tudatos társadalmi lét alapfeltetele, hogy az ember legyen tisztában az alapvető társadalmi, gazdasági folyamatokkal.

„Az Európa Bizottság Fehér Könyve szerint olyan szakadás veszélyezteti a világot, amelynek eredményeként az emberi nem, az emberi minőség két részre szakad: az egyik része érti, a másik része

nem érti a világot, azaz magát az emberiséget, a történéseket... ez az új posztmodern rabszolgaság fenyegeteése.” (MIHÁLY OTTÓ, 1998) A leendő pedagógusok szerencsés esetben az „értők” köze tartoznak, mivel csak így tudnak tenni valamit annak érdekében, hogy minél kevesebb ember kerüljön a másik említett kategóriába.

A folyamatos tájékozódás, információszerzés és a gondolkodás alapfeltétele annak, hogy az ember úgy érezhesse, hogy ő is tevékeny alakítója lehet annak a társadalomnak, amelyben él. Az egész életen át tartó tanulásról szóló Európai Unió memorandum ugyanis két fontos célt tételez, ezek egyike a tevékeny állampolgárságra képzés, a másik pedig a foglalkoztathatóság elősegítése. Nem lehet tevékeny állampolgárokat képezni olyan szemlélettel, ami nem tartja lényegesnek a tájékozódást a társadalmi folyamatokról. A számítógép és az Internet használata megkönnyíti az információk beszerzését, ám sajnos a felmérésben résztvevőkre is igaz Sió László (TÜKÖR AZ OKTATÁSRÓL, 2004) állítása: „*A pedagógusok többsége számára még nem igazán tanulási, információszerzési forrás az Internet.*”

A vizsgálat eredményei szerint a számítógép illetve az Internet nyújtotta lehetőségeket még kevesen használják ki, bár egy főiskolás kivételével mindegyikük képes használni a számítógépet és azt is többen jelezték, hogy gyakran használják az internetet. Ennek ellenére a válaszokból kiderült, hogy nem olvasnak online napilapokat, folyóiratokat, információszerzésre, szakmai ismereteik bővítésére általában nem élnek a modern technika vívmányaival. Gyermekeknek szóló – tanulásukat megkönnyítő – internetes oldalakat alig néhányan ismernek. „A databázisuk” online és hagyományos formája egyaránt bővítésre szorul.

Az alsó tagozatos korosztály számára mind újság, mind könyvajánlásaik meglehetősen szűk körűek voltak. Minden alsó tagozatos évfolyam számára nem egészen a hallgatók fele tudott olvasnivalót kínálni, annak ellenére, hogy a gyermekirodalom korábbi válaszuk szerint a leggyakoribb az általuk olvasott műfajok közül. Ahhoz, hogy a leendő tanítók fel tudják kelteni tanítványaik érdeklődését az olvasás iránt szükséges, hogy ismerjenek olyan gyermekkönyveket, gyermekújságokat, melyek segítségével ez a hatás elérhető.

A friss szakmai információk beszerzése nem kap központi szerepet mindennapjaik során. A szakmai folyóiratok közül – néhány kivétellel – szinte csak a Tanítót ismerik, de azt sem olvassák rendszeresen. Általában nem élnek a modern technika lehetőségeivel szakmai ismereteik bővítése érdekében. Idegennyelvtudásuk többnyire nem teszi lehetővé az eszközszintű nyelvhasználatot, amellyel bekapcsolódhatnának – szakmai vagy egyéb területen – a nemzetközi információáramlásba. Európai Unió csatlakozásunk szükségessé teszi a más kultúrákkal történő kommunikációt, tapasztalatcserét a közös célok illetve a közösen kialakítandó jövő érdekében. Az iskolák számára pedig az amúgy egyre szűkösebben csordogáló anyagi források kibővítésére jó lehetőségekkel szolgálhatnak a különböző Unió pályázatokkal. Mind a nemzetközi gondolatcseréhez, mind a pályázatokon való eredményes szerepléshez elengedhetetlenül szükséges a magas szintű nyelvtudás, ami a tanítójelöltek többségére egyelőre nem jellemző (9 főnek van középfokú nyelvvizsgálója, felsőfokú senkinek sincs). Az az ország, melynek polgárai – nyelvi hiányosságaik miatt – nem tudnak részt venni a közös gondolkodásban, tapasztalatcserében, nem tudja megfelelően érvényesíteni az érdekeit, ezáltal hátrányba kerülhet azokkal szemben, akik a fenti képességet birtokolják.

Pozitívumként említhető, hogy az ismeretszerzés hagyományos létesítményei közül mindannyian rendszeresen használják a könyvtárat, általában többnek is tagjai. A szolgáltatások

igénybevétele azonban leginkább a könyvkölcsönzésre korlátozódik. Bár mindennapi tevékenységeik alapján nem vált egyértelművé, hogy elkötelezték magukat az egész életen át tartó tanulás elve mellett, terveik, céljaik megnevezése során tanulóssal, továbbtanulással kapcsolatos elképzelései csaknem az összes végzős hallgatónak (24 fő) vannak. Különösen jelentős a műveltségterületük kapcsán továbbtanulni szándékozók aránya. Hasonlóan magas azok száma, akik a szakmával, foglalkozással kapcsolatos további célokat tűztek maguk elé, ami szintén megerősít abban, hogy a leendő tanítóknak megvannak a csírái a fejlődés lehetőségének.

Elképzelhető, hogy családjukban kevésbé láthatnak az értelmiségi létre jellemző mintákat, azonosulási formákat. Ezt erősíthette elsődleges szocializációjuk színtere is, mely többségükben falu vagy kisebb város. Nincsenek könnyű helyzetben azért sem, mert ők is a hagyományos felfogású iskolarendszerben nevelkedtek, amelyben inkább az ismeretszerzés mennyiségi oldala volt hangsúlyos, nem pedig a megismerés csatornáinak számbavétele illetve a tanulás iránti vágy, az érdeklődés felkeltése és a gondolkodás kiművelése. Olyan elvet kellene tehát képviselniük, amellyel kapcsolatban korlátozottak személyes tapasztalataik. A felsőoktatás is megújulásra vár, hiszen a nevelés, oktatás céljainak – pl.: kulcsképeségek fejlesztése –, szellemiségének megújulása a képzésben is változásokat sürget. A főiskolások idegen nyelvi képzettségének színvonalára részben magyarázattal szolgál az a sajnálatos tapasztalat, hogy az iskolai rendszerű nyelvtanítás nem tudja önmagában biztosítani azt a nyelvtudást, ami az említett nemzetközi gondolatcseréhez szükséges lenne, a különórákat pedig nem minden család tudja finanszírozni.

2.

A hallgatók értékválasztásai ugyanakkor több területen lehetővé teszik, hogy pozitív mintává váljanak jövőben tanítványaik számára. A vizsgálatban résztvevők műveltségterület választásának okai között a tantárgy iránti érdeklődés, az érzelmi elkötelezettség meghatározó szereppel bírt a tanítójelöltek többségénél. Ez az elkötelezettség a tantárgy irányában az értékek hiteles felmutatására, közvetítésére ad módot s miközben szakmai fejlődésük szolgálatában folyamatosan továbbképzik magukat – ahogy azt többen jelezték – az egész életen át tartó tanulás elvének hiteles közvetítőivé is válhatnak ezen a területen. Személyes tapasztalataim azt mutatják, hogy az ének-zene világának szeretete és ismerete olyan kulcsot ad a tanítójelöltek kezébe, amellyel tanítványaik lelkén nyithatnak ajtót, s az érzelmi azonosulás által sok-sok – nemcsak a zene világára vonatkozó – érték közvetítésére nyílik módjuk.

A felmérés eredményei alapján a leendő tanítók hatékonyak lehetnek a társas kapcsolatok által közvetített értékek átadásában. A segítő életmód (szociális értékrend) kialakítására igényt és törekvést tapasztaltam ugyanakkor a szociális készségeik (empátia, tolerancia, konfliktuskezelés stb.) által is számos értéket tudnak felmutatni. Mai értékválságtól szenvedő világunkban olyan alternatívát mutathatnak, amelyben a harmonikus, tartalmas emberi kapcsolatok, a kulturális értékek (pl.: ének-zene, szépirodalom) kerülnek előtérbe az anyagiak és a karriert siker mindenekfeletti hajszolásával szemben.

A felmérésben adott hallgatói válaszok alapján úgy gondolom, hogy nevelési, oktatási elképzeléseikben a nevelést tekintik hangsúlyosabbnak. Értékválasztásaik alapján a közösségi szociális értékek meghatározó szerepet szánnak. Értékrendjükben ezek az értékek megelőzik

mind az intellektuális mind az egyéni-individuális értékeket. Az intellektuális értékeknek a vizsgálat több kérdéscsoportjában is közepes szerepet tulajdonítottak. A jó tanító tulajdonságainak megítélésekor nagyobb fontosságúnak tartják a szaktudást (6. ranghelyen szerepelt), mint az alsó tagozatos gyermekek nevelésében szerepet játszó emberi értékek fontossági rangsorában, ahol 9. helyre került a műveltség. Elgondolkodtató, hogy ez az érték nem került be a hallgatók által tíz leggyakrabban választott érték közé. A kiemelkedő szaktudásnak a jó szakvezető tulajdonságainak kiválasztásakor szántak legnagyobb szerepet. Itt utaltak néhányan az állandó szakmai fejlődés szükségességére is. Mivel a hallgatók értékrendjére gyakorlatvezetőként hatással bírunk, ezért lényeges milyen mintát mutatunk nekik az értékválasztások terén. Ha sok pozitív értéket sikerül felmutatnunk hatékonyan segíthetjük a tanítójelöltek szakmai szocializációját, míg ellenkező esetben gátolhatjuk annak kiteljesedését. Ezt a megállapítást a hallgatók által említett pozitív illetve negatív tapasztalatok is alátámasztják.

Vannak még olyan területek, amelyek általában a hallgatók értékrendjében még nem kerültek az őket megillető helyre pl.: az egészséges életmód részét képező rendszeres testmozgás, sportolás, a társadalmi, gazdasági folyamatokról való tájékozódás stb. Remélhetőleg későbbiek folyamán ezeken a területeken még érezni fogják a változtatás, előrelépés szükségességét. Értékválasztásaik egyes esetekben pozitívak (pl.: olvasás, számítógéphasználat), de ismereteik köre, mélysége bővítésre szorul a továbbiakban. Pozitívumként értékelem, hogy a hallgatók egy átlagos napjukon olvasásra fordítják a legtöbb időt.

3.

A vizsgálatban résztvevő főiskolások pályaválasztási motívumai közül – gyakoriság és fontosság szerint is – az altruisztikus jellegűek a meghatározóak, ez összhangban van munkaértékválasztásukkal, ahol szintén az altruizmus került az első helyre. Pedagógiai gondolkodásukat áthatja a másokon való segítség igénye, amely gyermekszeretettel, gyermekcentrikussággal párosul a felmérés eredményei és személyes tapasztalataim szerint. A tanítójelöltek pályaszocializációját, identifikációját segítheti, hogy a pályaválasztáskor fő motívumként ható altruizmus értékét meg tudták őrizni tanulmányaik befejezéséig azaz magukhoz közelállónak érzik a „nevelés tárgyát” a gyermekeket. Ezt bizonyítja, hogy a gyakorlati képzés során szerzett pozitív élményeik legnagyobb része a gyermekekhez kötődik illetve a pedagóguspálya pozitívumainak számbavételekor is a gyermekekhez fűződő kapcsolatukat említik leginkább. Konfliktusmegközelítésük során elsődlegesen a felek interakcióját hangsúlyozó (liberális) valamint gyermekhangsúlyos megoldási módokat részesítik előnyben. A gyermeket partnernek tekintik, s ezt a gyermekek egymás közötti kapcsolataiban is szívesen látnák. A sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése, oktatása elől nem zárkoznak el, de kompetenciáikat e téren általában szűk körűnek ítélik meg. Az iskola funkciói közül a neveléssel, oktatással kapcsolatosakat helyezik előtérbe, ezek közül is kiemelten a személyiség harmonikus fejlesztését. A társadalmi illetve a saját egyéni szempontok csak ezután következnek a rangsorban.

A gyakorlati képzés négy éve során szerzett pozitív és negatív tapasztalataikat összegezve valamint az eddigiekben megismert pálya előnyeit és hátrányait számba véve a főiskolások többsége arra az elhatározásra jutott, hogy megpróbálja az általa tanultakat a tanítói pályán

hasznosítani. Néhányan a továbbtanulást választották, többen tanári szak elvégzését tűzték ki célul. Egy hallgató jelezte, hogy nem kíván a tanítói pályán tevékenykedni, mert más tervei vannak. Választása háttérében speciális, személyes okok állnak.

A főiskolások által választott pálya és a megismert pálya közt tehát tapasztalataim szerint nincs olyan kibékíthetetlen ellentmondás, ami meggátolná őket abban, hogy a pedagógusi pályán helyezkedjenek el.

GONDOLATOK A TAPASZTALATOK ÖSSZEGZÉSE ALAPJÁN

A felmérés eredményei és a hallgatókkal való személyes tapasztalataim is megerősítettek abban, hogy a tanítójelöltek gyermekcentrikus gondolkodásúak, számos értéket képesek felmutatni, közvetíteni a gyermekek számára, ugyanakkor bizonyos területeken, témákban ismereteik, tudásuk szélesítése illetve mélyítése valamint tudatosságuk fokozása lenne kívánatos. A tanítói szerepkörhöz tartozó „adattárisuk” növeléséhez gyakorlatvezetőként a jövőben azzal szeretnék hozzájárulni, hogy még több oktató, nevelő munkájuk során hasznosítható információforrást (újságok, könyvek, internetes honlapok, szakmai kiadványok stb.) igyekszem megismertetni a csoportomban tevékenykedő hallgatókkal. Terveim között szerepel egy olyan – a hallgatók ötleteivel is – bővíthető „információs ötlettár” elkészítése, melyben a pedagógus szakmához kapcsolódó információk ötletgyűjtésének módjait, lehetőségeit, forrásait gyűjteném össze, hagyományos és online formájúak egyaránt. Egy ilyen gyűjtemény úgy vélem, segíthetné a tanítójelölteket az információk megszerzésében olyan esetekben, amikor úgy érzik, hogy tudásuk bővítésre, megújítására szorul. Remélem, hogy az „ötlettár” segítségével megvalósított elképzeléseik, elért eredményeik, pozitív tapasztalataik arra fogják ösztönözni őket, hogy pályakezdőként felismerjék ismereteik, tudásuk, képességeik bővítésének szükségszerűségét, lehetőségét, és tegyenek is érte egyre többet, hiszen tanítónak válni nem a diploma okán, hanem a személyiségben kell.

Dolgozatom célja nem a hallgatókról való ítéletalkotás volt, hanem motivációik és – megtartásukat, cselekedeteiket befolyásoló – értékrendjük jobb megismerése, amely segítséget nyújthat számomra a főiskolásokkal való hatékonyabb együttműködésben. Weöres Sándor (2000.) gondolatát minden tanítani szándékozó ember figyelmébe ajánlom:

„Ha arra törekszel, hogy az örök mértéket kövesd: ne botránkozz azokon, kik nem erre igyekeznek, hanem törekvéseik ingadozva ágaznak a sokféle véges és változó mérték között. Ne azt nézd, hogy mijük nincsen, hanem hogy mijük van; mert még a legnyomorultabbnak is van olyan lelki kincse, mely belőled hiányzik. Kifogásolni, fölényeskedni bárki tud, tanulj meg mindenkitől tanulni.”